

Spevy po 50. žalme v pôste

Prvá a druhá stichira sú na 8. hlas a majú v gréčtine zhodnú textovú štruktúru. Prvý riadok strieda pravidelne neprízvučnú a prízvučnú slabiku a navyše pridáva rým. Ďalšie tri riadky majú rovnakú štruktúru. V druhej stichire je zmenený slovosled v 3. riadku.

Nápev všetkých troch stichír je doložený v neumoch od konca 15. storočia.¹

1. Τῆς με- τα-νοί-ας
ἀνοιξόν μοι πύλας Ζωοδότα, 5+6+4
2. ορθρίζει γάρ τό πνεύμά μου, πρὸς ναόν τόν ἁ-γι-όν σου, 8+8
3. ναόν φέρον τού σώ-μα-τος, όλον εσ-πιλωμέ-νον, 8+7
4. ἀλλ' ὡς οἰκτίρμων κά-θα-ρον, ευσπλάγχνω σου ἐλέ-ει. 8+7

Ποκλήνῃα

ᾠβέρρη μὴ δέξῃ	ЖИЗНОДАВЦЕ,
ὄψτρηνοετз εο δῶχз μόη	κο χράμδ εἴόμδ τβοεμδ,
χράμз нослῃ тῑλέенһῃ	вееь ѡкквернеһз:
но ѣкω цедрз, ѡчнрти	εἴποδτρόεноу тβοείо млῑтῑю.

Τῆς σω-τη-ρί-ας	Θεοτόκε, 5+6+4
εὐθυνόν μοι τρίβους,	τὴν ψυχὴν αμαρτίαις, 8+7
αισχροαῖς γάρ κα-τερούπωσα,	ὄλ-ον εκ-δαπανήσας, 8+7
ὡς ρα-θύ-μως τόν βιον μου,	πάσης α-καθαρσίας. 8+7
ταῖς σαῖς πρεσβείαις ρύσαί με,	

На εἴεήῃα

ετсзῃ насгáвн мá	εῖε,
ετδһннмн εο ѡκalláχз	δῶшδ грῑεχмн,
н вз лῑһноεтн вее̑ жнтῑе моē	[вее̑] һждһчз:
но тβοήмн млῑтвaмн һзбáвн мá	ѡ влáкῑа нечнстоты̑.

I Prvá stichira má v neumoch plnohodnotnú melódiu, ktorá sa v priebehu 16.-17. storočia podstatne nemenila. Jej pomerne presný preklad uvádza ruské SI (synodálne vydanie). Melódia, ktorú nachádzame v ruténskych irmologionoch (RI), vychádza z rovnakých neumových predlôh, avšak interpretuje dané znaky väčšinou v polovičnom tempe a s vyššou mierou ornamentácie. Takýto prístup nemá v kontexte *znamenného rospevu* obdobu. Ide o typický byzantský spôsob slávnostnej interpretácie danej melódie, používaný v 16.-17. storočí (*Balasio*, *Bereketis*). Máme pred sebou exkluzívny príklad byzantskej praxe v ruténskom prostredí.

¹ S409, 416, 420, 425, 429 a iné.

L1709 // J029 // (J289)

О - КА - А - - НІ - - - - А Ѡ - - - - ВЕО - - ЗИ МИ ДВЕ - ОИ ОИ - - ВО - ДА - ЧЕ ,

О - КА - А - - НІ - - - - А Ѡ - - ТО - - ВЕО - - ЗИ МИ ДВЕ - ОИ ОИ - - ВО - ДА - ЧЕ ,

ОУ - ТРО - НИО - ЕТЗ БО ДА Ѡ МО КО ЦЕО - - КВИ СВА - ТІ ТВО - - Е ,

ОУ - ТРО - НИО - Е БО ДА - - ХИ МО - - НИ КО ЦЕО - КВИ СВА - ТІ ТВО - - Е - - НИ ,

ЦЕ - ОКО НО - ША ТЕ - - АЕ - СНА - - Ю ВСЮ Ѡ - СКВЕ - ОИЕ - - НА ,

ЦЕ - ОКО НО - ША ТІ - - АЕ - СНА - - Ю ВСЮ Ѡ - СКВЕ - - - ОИЕ - - НА ,

НО ІА - КО ЦЕО Ѡ - - ЦІ - - СТИ БЛА - ГО - ОУ - - ТРО - БНЫ СИ МИ - - ЛО - - СЕ - ОДИ - - Е .

НО ІА - КО ЦЕО Ѡ - - ЦІ - - СТИ БЛА - ГО - ОУ - - ТРО - БНЫ СИ МИ - - ЛО - - СЕ - ОДИ - - Е .

Je pravdepodobné, že nápev bol zostavený na základe slovanského textu, keďže distribúcia popevkov ku kólam neodráža štrukturálne pravidelnosti textu.

Znamenná melódia pozostáva z univerzálnych popevkov a *hypostáz*², ktoré s výnimkou poslednej *kulizmy* nepatria výlučne 8. hlasu. Pieseň otvára *nakidka* (ΗΛΚΙΔΚΑ).

Neumy:

SI:

RI:

Kostra:

SI interpretuje neumový zápis doslovne. RI spomaľuje tempo na polovicu a využíva ho na ďalšie ornamentačné rozdrobenie melódie.

Melódia pokračuje bežnou *mrežou* (ΜΡΕΣΑ), ktorú RI tlmočia na začiatku v polovičnom tempe s dodatočnou ornamentáciou (farebne označené) a v druhej časti bežne:

Neumy:

SI:

J029:

L1709:

Kostra:

Druhý popevok v úvodnom riadku by mal končiť až za slovom ΔΕΣΗ – tak je to v gréckej melódii a tak to má opravené aj SI.

Prvý riadok uzatvára *hypostáza* s názvom *skočec* (ΣΚΟΠΕΙΣ), typická finálnou *palkou vzdernutou* bez osobitnej interpretácie.³ Tento popevok sa objavuje v piesni ešte dvakrát. Má prístupku dvoch typov. V RI má polovičné tempo a bohatšiu ornamentáciu.

² Hypostáza (Hypostasis), v csl. preklade *lico*, je popevok, ktorého melodická interpretácia sa líši od doslovného významu *neumov* (analogia biblického *ketiv* – *kere*).

³ Zdanlivou výnimkou je J029, tu však rozdrobenie finály zodpovedá *prevodke* v niektorých prameňoch.

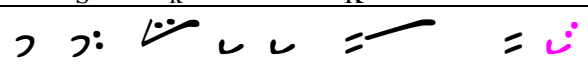
U R S P K

Neumy:

SI:

Prekladatelia RI zvolili iný prístup. V prvom rade odignorovali *predstavku* (ozn. P), čo je svojím spôsobom legitímne.⁶ Tým získali neumovú konfiguráciu, ktorá sa dá⁷ tlmočiť ako *lacega*. Vzhľadom na celkový charakter piesne má však *lacega* polovičné tempo a primerane vyšší stupeň ornamentácie:

S k K

Neumy (bez predstavky):

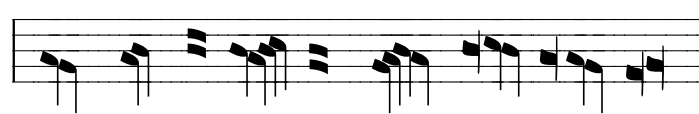
Bežná *lacega* (= kostra):

J029:

L1709:

var. J289:

Výrazné rozdiely v závere nemusia prekvapovať. Ide o interpretáciu (alebo neprítomnosť) *prevodky*, teda znaku vyjadrujúceho prechod medzi dvoma popevkami. Melodicky závisí od toho, aké tóny má spojiť. V tejto piesni je samozrejme bohato ornamentovaná.

⁶ *Predstavka* je väčšinou nepovinným rozšírením predkadenčného spojenia S, jeho prítomnosť či neprítomnosť neovplyvňuje identitu popevku, a veľmi často ju nachádzame v notových prekladoch aj tam, kde v neumových záznamoch uvedená nie je.

⁷ Tento postup je sporný, keďže v origináli je pomerne dlhá deklamácia R, čo pri *lacege* nie je možné, keďže U-R sa v tejto interpretácii mení na *predkadenciu* (k).

Druhý riadok uzatvára popevok *sviazni* (свѣзні). Jeho interpretácie v SI a RI sa výrazne od seba líšia.

Neumy:

SI:

J029:

L1709:

var. J289:

Pieseň uzatvára nie veľmi prehľadný popevok,⁸ ktorý sa neskôr (S429) v neumoch zmenil na bežnú strednú *kulizmu* (кѡлѣзма) a asi práve z tejto formulácie vychádzajú RI.

Neumy:

S409:   +

S416:   +

S420:   +

S425:   +

S429:   +

SI:

RI:

Celkové rozloženie popevkov v piesni je nasledovné:

1. *Nakidka* *Mreža* *Skočec*
2. *Lacega* *Sviazni*
3. *Skočec* *Lacega*
4. *Lacega* *Skočec*+*Kulizma*

Aby melódia lepšie zodpovedala textu, bolo by azda vhodné v 3. riadku vymeniť *skočec* a *lacegu* a následne vymeniť melódie 2. a 3. riadku.

⁸ Keďže kadencia so 4 ťažkými znakmi je od 16. storočia vylúčená, strela na 4. pozíciu od konca je pravdepodobne len integrovaným spojením *holubčika* s *palkou*.

II. V neumových rukopisoch na konci 15. storočia (S409) mala druhá stichira jednoduchý sylabicko-deklamatívny nápev a ten sa objavuje aj v preklade SI. Predpokladáme, že pôvodne nad touto stichirou nebola zapísaná žiadna melódia, pričom sa očakávalo použitie melódie z prvej stichiry. Keď sa neskôr v povedomí kantorov stratila súvislosť oboch stichír, druhej stichire sa zložila nová jednoduchá melódia.

Nepomer zložitosti oboch nápevov viedol k rôznym pokusom o ornamentáciu druhej melódie. Tá sa v priebehu 16.-17. storočia postupne obohacovala, deklamácia sa nahrádzala rôznymi plnohodnotnými popevkami a to v rôznych neumových rukopisoch rôznym spôsobom. Nedá sa hovoriť o jednotnej vývojovej línii v ruskom prostredí.

Nápev, ktorý nachádzame v RI, nevychádza zo žiadneho nám známeho neumového rukopisu. Rôznorodosť rutenských melódií (najmä v závere), malý počet použitých popevkov a ich nie vždy správny tvar naznačujú možnosť, že ide o vlastnú rutenskú tvorbu, nezávislú od ruských prameňov.

L1816 // L1709 // (I289, 180, I229)

НА СПА- СЕ- НИ- А СТЕ- ЗИ НА-СТА- ВИ МА БО- ГО- -Ф- - -ДИ- -ЦЕ

НА СПА- СЕ- НИ- Ю СТЕ- ЗЮ НА-СТА- ВИ МА БО-ГО- Ф- - - - ДИ- - - - ЦЕ

СТЪ- - - - -НЫ-МИ БО Ѡ- КА-ЛѦ ДЪ- - ШЪ ГѦ-ХМИ

СКВѦ- НИ- - -МИ БО ГѦ- ХИ Ѡ- - -КА-ЛѦ ДЪ-ШЪ МО-Ю

СКВѦ- НИ- -МИ БО ГѦ- -ХА- - - -МИ Ѡ- -КА- ЛѦ ДЪ- - ШЪ МО- - - -Ю

І́ ВѢ́-НО- -СТН ВСЕ́ КН-ТІ́- - - - -Е МО-Е І́З- - - - КДН̃

І́ ВѢ́-НО- -СТН ВСЕ́ КН-ТІ́-Е І́З- КДН̃

І́ ВѢ́-НО- -СТН ВСЕ́ КН-ТІ́-Е МО-Е І́З- - КДН̃

НО ТВО-Н- -МН МО-ЛН̃-ВА-МН І́- -ЗБА- - - - - -ВН МА

НО ТВО-Н- МН МО- ЛН̃- - - ВА- - - - - МН І́- -ЗБА- -ВН НАСЪ

НО ТВО-Н- - МН МО- ЛН̃- - - ВА- - - - - МН І́- -ЗБА- - ВН НАСЪ

Ш̃ ВСА- - - - КІ́- А І́Е- -ЧН- - - - - -СТО-ТЫ.

Ш̃ ВСА- - - - КІ́- -А І́Е- ЧН- -СТО-ТН.

Ш̃ ВСА-КІ́- -А І́Е- -ЧН- СТО-ТН.

piesni. Ide totiž o rôzne interpretácie dvoch prúdov tradície jedného pôvodného popevku. L1816 ide v poslednom riadku vlastnou cestou.

Štruktúru melódie v starších RI môžeme zhrnúť nasledovne:

1. *Prechvat Kulizma*
2. *Povratka Kulizma*
3. *Nakidka Voznosec*
4. *Kulizma+Stezia Voznos konečný*

Prvý riadok je štruktúrne zostavený správne, plný tvar *kulizmy* s iniciálnym popevkom reflektuje presne delenie na kóla. Druhý a tretí riadok sú delené správne. V poslednom riadku je nevhodné použitie *kulizmy* na začiatku. Naopak, prítomnosť *stezie* pred záverečným popevkom presne odráža byzantské kompozičné postupy.

III. Tretia stichira na 6. hlas popri paralelizmoch využíva v hojnej miere hromadenie slov s podobným znením.

Τά πλήθη τῶν
 πεπραγμένων
 μοι δεινῶν, 4+4+3
 τρέμω τήν φοβεράν 6
 ἡμέραν τῆς κρίσεως, 7
 ἀλλά θαρρῶν εἰς τό ἐ-λε-ος 8
 τῆς εὐσπλαγχνίας σου, 7
 Ε-λέ-ησόν με ο Θεός, 8
 κατά τό μέ-γα σου ἐ-λε-ος. 9

εννο-ῶν ο τῆς ἁλῆς, 6
 ως ο Δαυῖδ βοῶ σοι. 7

Μνόζετβα
 εοδ'ε'αηνηχз
 μνόю λύτ'ыχз, помышл'а Ѡκ'а'ηνηй,
 τρεπέμδ' ετράσ'ηηαγω
 днè εδ'αηαгω:
 ηο ηαδ'ε'αεα ηα μλ'τ'ь
 ελ'γ'οδ'τ'ροβ'ε'α τ'βοεγ'ω, ε'ακω д'ε'дз βοπ'ιό τ'η:
 πομ'ηλ'δ'η μ'λ' ε'β'ε
 πο βελ'ι'ц'ε'й τ'βοε'й μ'λ'τ'η.

L1709 / I80 / (S456):

МО-ЖЕ-ВА СО-ДѢ-А-НЫ МН СО, ПО-МЫ-ЛА-Ю О-КА-А-НЫ,

МО-ЖЕ-ВО СО-ДѢ-А-НЫ МН СО, ПО-МЫ-ЛА-Ю О-КА-А-НЫ,

И ТРЕ-ПЕ-ЦѢ СТО-А-НА-ГШ ДНЕ СЪ-НА-ГО, НО НА-ДѢ-Ю-СА НА МН-ЛО

И ТРЕ-ПЕ-ЦѢ СТО-А-НА-ГШ ДНЕ СЪ-НА-ГО, НО НА-ДѢ-Ю-СА НА МН-ЛО

СТО-А-НА-ГШ ДНЕ СЪ-НА-ГШ,

БѢ-ГО-У-ТРО-БИ-А ТВО-Е-ГО, ІА-КШ ДА-ВЫ ВО-ПІ-Ю ТИ,

БѢ-ГО-У-ТРО-БИ-А ТВО-Е-ГО, ІА-КШ ДА-ВЫ ВО-ПІ-Ю ТИ,

ПО-МН-АѢ МА БО-ЖЕ, ПО ВЕ-ЛИ-ЦЕѢ ВО-Е МН-ЛО-СТИ.

ПО-МН-АѢ МА БО-ЖЕ, ПО ВЕ-ЛИ-ЦЕѢ ВО-Е МН-ЛО-СТИ.

ПО-МН-АѢ МА БО-ЖЕ, ПО ВЕ-ЛИ-ЦЕѢ ВО-Е МН-ЛО-СТИ.

Melódia je v neumových prameňoch 15. storočia pomerne jednoduchá, zostavená z bežných irmologických popevkov, ktoré sa v priebehu 16-17. storočia iba mierne modifikujú. Neskôr k nim pribudne niekoľko melizmatických *veľkých* variantov, avšak závislých na pôvodnom znení (S425, SI).

V RI je táto stichira vzácna. Až na nepodstatné výnimky je melódia vo všetkých nám známých variantoch jednotná. Nepochybne vychádza z neumových prameňov, ale nie je ich presným prekladom.

Pieseň začína popevkom, ktorý pomerne presne zodpovedá hypostáze *skočec* v interpretácii 6. hlasu (variant L1709 je presnejší). Ďalej nasleduje *kulizma*, ktorú I80 mylne interpretuje tak, ako by šlo o 8. hlas. Na základe prvého riadku by sme mohli povedať, že ruténsky nápev zodpovedá variantu z veľkého znamenného rospevu zo 17. storočia (S425).

V druhom riadku notového zápisu nasleduje *koleso*, ktoré nezodpovedá neumom a je pravdepodobne ruténskym zjednodušením alebo náhradou pomerne komplikovanej hypostázy. Nasledujú dve *povertky* – podľa neumov by však mala byť *povertka* až na konci tretieho riadku. Tam však RI majú opäť *koleso*.

V poslednom riadku prvá *povertka* RI zodpovedá neumom v S429 a melizmatickému variantu z SI. Záverečná *kulizma* (v neumoch nedoložená) je chybné preložená na spôsob 8. hlasu, tak je to ale aj v ruských notových prameňoch. Spolu s 1. riadkom (I80) to naznačuje možnosť, že celá pieseň sa mohla mylne (?) spievať na 8. hlas.

Na základe uvedenej krátkej analýzy ruténsky nápev nepochybne vychádza z neumových prameňov, a to dokonca z novších ruských pokusov o melizmatickú interpretáciu (veľký rospev). Vzhľadom na zriedkavý výskyt melódie nemožno vylúčiť, že sa k nám dostala inými cestami než hlavný obsah irmologionu. Stav melódie je taký, ako by prišla prostredníctvom nedokonale pamäti človeka a nie cez písomný záznam – začiatok a koniec piesne zodpovedajú originálu, kým stred je doplnený nepresne a zjednodušené.